

HƯỚNG DẪN HỌC SINH THU THẬP THÔNG TIN ĐỊA LÍ ĐỊA PHƯƠNG NHẪM PHÁT HUY TÍNH TÍCH CỰC CHỦ ĐỘNG CỦA HỌC SINH TRONG HỌC TẬP MÔN ĐỊA LÍ

○ ThS. NGUYỄN TRƯỜNG VŨ*

1. Tầm quan trọng của địa lí địa phương (ĐLDP) trong dạy học Địa lí (ĐL)

Hiện nay, đa số học sinh (HS) hầu như xem nhẹ môn ĐL, trừ những em có ý định thi các ngành khối C. Lí do là bởi các em có xu hướng lựa chọn các ngành «thời thượng» theo trào lưu của xã hội như kinh tế, ngoại thương, ngoại giao... nên môn ĐL dễ dàng bị quên lãng; mặt khác, đa số giáo viên (GV) chưa biết cách dạy môn học này sao cho lôi cuốn, sinh động, hấp dẫn,... cách kiểm tra, thi cuối kì cũng tập trung vào việc học thuộc lòng, tái hiện... đòi hỏi các em phải vận dụng trí óc vào việc ghi nhớ, thuộc lòng... Do đó, các em tỏ ra không có hứng thú đối với môn học này.

Đối với môn ĐL, việc giảng dạy ĐLDP là một hình thức liên hệ kiến thức với thực tiễn hiệu quả nhất. Đây cũng là yêu cầu nội khóa của chương trình ĐL mà Bộ GD-ĐT quy định từ nhiều năm nay. ĐLDP còn là một nội dung quan trọng mà khoa học ĐL nghiên cứu, tổng hợp các tài liệu, số liệu lên các bản đồ ĐL các loại nhằm giúp HS hiểu thêm những sắc thái riêng đặc trưng của từng vùng miền, minh họa rõ các quy luật ĐL chung diễn ra trên lãnh thổ Việt Nam.

2. Nội dung ĐLDP trong chương trình ĐL ở phổ thông

Chương trình trung học cơ sở (THCS), trung học phổ thông (THPT) nói chung, môn ĐL nói riêng đã được Bộ GD-ĐT ban hành theo Quyết định số 03/2002/QĐ - Bộ GD-ĐT ngày 24/01/2002: «Trong chương trình ĐL phổ thông, nội dung tìm hiểu địa phương, liên hệ với thực tế, khảo sát địa phương, nghiên cứu ĐLDP là một bộ phận kiến thức không thể thiếu được ở cả THCS và THPT. Vì thế, chương trình ĐLDP đã được đưa vào chương trình chính khóa và ngày càng được chú trọng».

1) Nội dung ĐLDP trong chương trình THCS: Lớp 8 (1 tiết): «Tìm hiểu về ĐLDP»; Lớp 9 (4 tiết): 1) «Vị trí ĐL, phạm vi lãnh thổ và sự phân chia hành chính»; 2) Điều kiện tự nhiên và tài nguyên thiên nhiên; 3) «Dân cư và lao động, kinh tế. Phân tích mối quan hệ giữa các thành phần tự nhiên»; 4) Vẽ, phân tích biểu đồ cơ cấu kinh tế địa phương.

2) Nội dung ĐLDP trong chương trình THPT: Lớp 12 (2 tiết): «Tìm hiểu ĐL tỉnh, thành phố». Bài này gồm 5 chủ đề: 1) Vị trí ĐL, phạm vi lãnh thổ và sự phân chia hành chính; 2) Đặc điểm tự nhiên và tài nguyên thiên nhiên của tỉnh hoặc thành phố; 3) Đặc điểm dân cư và lao động của tỉnh hoặc thành phố; 4) Đặc điểm KT - XH của tỉnh hoặc thành phố; 5) ĐL một số ngành kinh tế.

3. Mục tiêu giảng dạy ĐLDP trong chương trình phổ thông: 1) Giúp HS hiểu và nắm vững một số đặc điểm nổi bật về vị trí ĐL, đặc điểm tự nhiên và tài nguyên thiên nhiên, đặc điểm KT - XH, một số ngành kinh tế chính của tỉnh (thành phố) nơi HS đang sống; 2) Phát triển các kĩ năng phân tích bản đồ, biểu đồ, số liệu thống kê; 3) Biết cách thu thập, xử lí thông tin, viết và trình bày báo cáo về một vấn đề của ĐLDP; 4) Bước đầu giúp HS biết tổ chức hội thảo khoa học, tăng thêm tình yêu quê hương, ý thức xây dựng và bảo vệ quê hương.

4. Ý nghĩa việc hướng dẫn HS thu thập thông tin ĐLDP và thực tiễn vấn đề này ở Tây Ninh

Trong việc tìm hiểu nghiên cứu ĐLDP, HS thường không đủ tài liệu, không đủ điều kiện về thời gian, kinh phí và trình độ chuyên môn chuyên sâu về điều kiện tự nhiên cũng như KT - XH của địa phương. Vì thế, việc thu thập tài liệu của HS là một khâu hết sức quan trọng. Do đó, GV cần hướng dẫn HS tiến hành điều tra, thu thập các tư liệu cần thiết (qua sách ĐLDP, SGK ĐL và các sách khác có liên quan đến vấn đề mà các em nghiên cứu, báo chí, website, văn kiện của các cơ quan hành chính...), sau đó, xử lí tư liệu phục vụ việc tìm hiểu nghiên cứu ĐLDP của mình.

Một trong những nguyên tắc quan trọng để hướng dẫn HS thu thập thông tin ĐLDP là GV phải biết rõ nguồn tư liệu nào đáng tin cậy, nguồn tư liệu nào không đáng tin cậy, có trình độ hiểu biết sâu sắc về ĐLDP. Dưới đây là một số kinh nghiệm thực tiễn giảng dạy ĐLDP mà chúng tôi tích lũy được:

* Trưởng THPT Lương Thế Vinh - Huyện Tân Biên - Tỉnh Tây Ninh

1) **Hướng dẫn cách thu thập thông tin từ sách ĐLDP theo đúng chuyên mục cần tìm:** Thông tin về ĐLDP rất đa dạng, nhưng chỉ mang tính khái quát, hệ thống chứ không cụ thể vào vấn đề mà HS cần tìm hiểu, cho nên HS chỉ xem nguồn thông tin từ sách ĐLDP là nguồn minh họa. Từ đó, tùy theo vấn đề mà các em tìm hiểu, nghiên cứu đi sâu đối chiếu với tình hình thực tế, khai thác theo đúng chủ đề mà mình đang nghiên cứu. Những nội dung nào cần thiết cho bài tập nghiên cứu của mình, cần ghi chép cụ thể hoặc photo để lưu trữ tư liệu.

Quy trình thu thập thông tin có thể tiến hành như sau: + Trước hết, đọc tên bài và lướt qua xem có những tiểu mục gì; + Tìm hiểu rõ nghĩa những từ hoặc thuật ngữ khó, những câu chưa hiểu, nếu cần thì tra bảng từ vựng ở phần phụ lục của sách (nếu có), từ điển, hoặc nhờ sự giúp đỡ của GV; + Nếu gặp những câu hỏi xen kẽ trong phần đang nghiên cứu, HS cần dừng lại suy nghĩ tìm câu trả lời hoặc làm theo gợi ý, như vậy sẽ hiểu thấu đáo và nắm chắc kiến thức mình đang nghiên cứu; + Sau khi hiểu và nắm được nội dung phần đang nghiên cứu, trình bày lại những điều mình đã tiếp thu vào bài tập nghiên cứu ĐLDP.

2) **Hướng dẫn HS thu thập thông tin từ các nguồn tư liệu khác:** Sách ĐLDP tuy khái quát toàn bộ ĐLDP nhưng chưa thể làm sáng tỏ những vấn đề mà HS đang muốn tìm hiểu. Do đó, cần biết khai thác sách ĐLDP kết hợp với SGK ĐL. Khi tham khảo sách ĐLDP, HS nên so sánh đối chiếu với SGK, sau đó lựa chọn thông tin chính xác nhất để trình bày trong bài tập nghiên cứu của mình. Ngoài ra, GV nên hướng dẫn HS thu thập thêm từ sách vở, báo chí, từ báo cáo về tự nhiên, KT-XH của địa phương, tài liệu của các cơ quan hữu quan (số liệu thống kê, kế hoạch lao động việc làm, sản xuất nông nghiệp, tiểu thủ công nghiệp, y tế, văn hóa, giáo dục...). Những tài liệu này là nguồn bổ sung quý giá, hỗ trợ việc điều tra thực tế, rút ra những kết luận xác thực cho đề tài. HS cần đọc lướt qua để chọn lọc và giữ lại những tài liệu nào thật sự cần thiết và cho biết ý kiến của mình về những tài liệu đã đọc hoặc cách giải quyết của mình đối với vấn đề đang được nghiên cứu. Sau khi ghi chép toàn bộ các tài liệu tham khảo, sắp xếp lại những ghi chép và chọn lọc những thông tin cơ bản để trình bày trong báo cáo nghiên cứu của mình. Việc ghi chép sẽ hình thành cho HS tác phong cẩn thận, chuyên nghiệp để trở thành một nhà nghiên cứu trong tương lai.

3) **Hướng dẫn HS xử lý số liệu thống kê, biểu đồ:** Trong sách ĐLDP có rất nhiều bảng số liệu thống kê, biểu đồ. HS muốn nắm rõ thông tin cần phải biết khai thác bảng số liệu thống kê, biểu đồ cho hợp lý, đọc kỹ các số liệu trong bảng theo cột dọc và theo hàng ngang; phân tích, đối chiếu, so sánh các số liệu và rút ra những nhận xét, kết luận cần thiết.

Nếu vấn đề mà các em nghiên cứu có hình vẽ, bản đồ, biểu đồ... cần phân tích để hiểu rõ và tinh hội được sâu sắc các khái niệm được trình bày bằng kênh chữ trong sách ĐLDP. HS có thể triển khai từ bảng số liệu thống kê trong sách ĐLDP thành những biểu đồ, và từ biểu đồ HS triển khai thành bảng số liệu thống kê để làm rõ nội dung tùy thuộc vào vấn đề mà HS đang nghiên cứu.

Nâng cao chất lượng dạy học ĐLDP bằng cách đánh thức sự ham học, kích thích suy nghĩ và tạo niềm tin cho HS. Khi HS có niềm tin, các em sẽ cố gắng phấn đấu học tập đạt kết quả cao nhất. Quá trình thu thập thông tin ĐLDP giúp HS nâng cao nhận thức, khả năng tiếp thu kiến thức của mình. Từ các thông tin thu thập có cơ sở để hiểu rõ, bổ sung cho lý thuyết. Các kỹ năng điều tra bao gồm quan sát, tập hợp thông tin để rút ra kết luận, năng lực tham gia hoạt động cá nhân, tập thể. Thói quen suy nghĩ độc lập và tinh kiên nhẫn được thể hiện trong quá trình thu thập thông tin ĐLDP. Từ đó, HS có trách nhiệm trong việc ra quyết định và phải chứng minh sự đúng đắn về quyết định của mình. □

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Ngọc Dũng (chủ biên). **Tài liệu dạy - học địa lí địa phương tỉnh Tây Ninh**. NXB Giáo dục, H. 2011.
2. Nguyễn Dược (tổng chủ biên). **Địa lí 8**. NXB Giáo dục, H. 2007.
3. Nguyễn Dược (tổng chủ biên). **Địa lí 9**. NXB Giáo dục, H. 2007.
4. Lê Thông (tổng chủ biên). **Địa lí 12**. NXB Giáo dục, H. 2007.

SUMMARY

Improving the quality of geography teaching awakened by the love of learning, stimulating thought and belief to the student. When students have confidence, then you will strive to bring efficiency in the educational process. Through the process of collecting local geographical information, helping students to improve their learning process, improve the ability to acquire knowledge.

